

FIŠERIŲ ŠEIMOS KOPLYČIA GAURĖJE: IŠLIKIMO IR ATKŪRIMO PERSPEKTYVOS

Linas Krūgelis

VILNIAUS GEDIMINO TECHNIKOS UNIVERSITETAS

DIZAINO KATEDRA

Pylimo g. 26, LT-01132 Vilnius

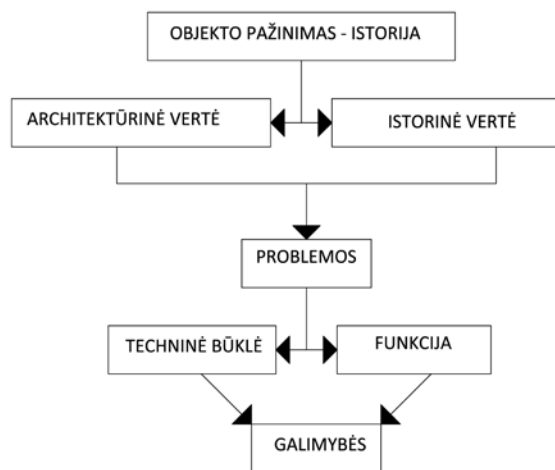
linas.krugelis@vgtu.lt

Straipsnyje siekiama atskleisti iki šiol menotyriniais metodais netyrinėtos Fišerių šeimos koplyčios Gaurėje architektūrinės, technines charakteristikas, taip pat apibendrinti iki šiol žinotus ir naujai įgytus istorinius duomenis. Įvardijamos esminės dabartinės pastato eksploataavimo ydos, nepriežiūros pasekmės ir būtini skubūs sprendimai. Kartu apta- riamos šio pastato atgaivinimo ir pritaikymo naujoms reikmėms galimybės ir priemonės.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: sakralinė architektūra, koplyčių konversija, architektūrinis paveldas.

Fišerių šeimos koplyčios atkūrimo galimybių tyrimas buvo pradėtas nuo informacijos apie objektą rinkimo ir sisteminimo, tiriamasis darbas vyko dviem kryptimis [1 schema]: 1) duomenų apie pastato architektūrinę vertę rinkimas ir techninės būklės įvertinimas; 2) istorinio konteksto tyrimas, vietinių gyventojų pasakojimų ir liudijimų rašytine forma paieška, kuri padėtų giliau pažinti istorinę, faktologinę aplinką šio pastato gyvavimo laikotarpiu. Visa tai leidžia aiškiau įvardyti problemas, kurios turėtų būti sprendžiamos siekiant objektą atnaujinti ir pritaikyti šiuolaikinėms reikmėms. Įvertinus turimus duomenis, išryškėja dvi probleminės objekto sritys – techninė būklė, kurios nepagerinus pastatas gali sunykti negrįžtamai, ir funkcinis panaudojimas, be kurio neįmanomas tolesnis sėkmingas pastato eksploataavimas.

Iki šiol Fišerių šeimos architektūrinis palikimas ne- buvo nuodugniau tyrinėtas menotyros tekstuose, išsky- rus atskirus Gaurės dvaro paminėjimus ar kitą labiau

1 schema. Fišerių šeimos koplyčios atkūrimo projekto vystymo eiga pagal galimas pritaikymo sritis

Scheme 1. Development of the restoration project of the Fiszer family chapel according to the possible areas of use

1. Eksterjero fotofiksācijas, Lino Krūgelio nuotrauka, 2009

Photos of the exterior, 2009

faktologinę informaciją. Gaurės dvaro koplyčia, pastatyta dvarininkų Fišerių, rašytiniuose šaltiniuose nušviečiama tik kaip lankytinas objektas, istorinio atminimo ženklas ir panašiai. Istoriniai faktai apie koplyčios statytojus dažnai pateikiami fragmentuoti ir prieštaringi. Trūksta nuodugnaus šio pastato architektūrinių charakteristikų atskleidimo, o tuo labiau racionalių diskusijų dėl tolesnio jo likimo. Daugiausia objektyvios informacijos apie Fišerių koplyčią suteikia kraštotyrininko, paveldosaugos specialisto Edmundo Mažrimo tekstai spaudoje ir archyvuose dokumentuose.

ESAMA BŪKLĖ IR ARCHITEKTŪRINĖ VERTĖ

Fišerių šeimos koplyčia pastatyta XX a. pradžioje: apie 1,2 km į vakarus nuo Gaurės miestelio centrinės dalies, 400 m į šiaurės vakarus nuo neveikiančių vokiečių evangelikų liuteronų kapinių, 1 km į rytus nuo buvusio Gaurės dvaro centro. „Koplyčia yra Gaurės miestelio pakraštyje, kairiajame Šešuvies upės krante. Ji stovi ant aukšto upelio kranto, ant nedidelės natūralaus reljefo kalvelės“¹. Yra manoma, kad šią vietą Boleslovas Fišeris pasirinko neatsitiktinai, nuo šios kalvelės puikiai atsiveria vaizdas į dešiniojo upelio kranto slėnį ir buvusį Gaurės dvarą. Aikštelė ir upės krantas apaugę krūmais ir medžiais (apie 1993 m. Gaurės apylinkės iniciatyva aikštelėje iškirsti krūmai ir keletas medžių).

Fišerių šeimos koplyčia yra neoromantinio stiliaus [1 a, b, c, d il.]. Teritorija (50 × 32 m) apsupta mišriais medžiais, iš kurių daugiausia brandžios pušys.

Koplyčios laikinčioji sienų konstrukcija – mūrinė (plytos rištos cemento skiediniu), tinkuota, vieno aukšto su rūsiu, aukštis 8 m. Stačiakampio plano, dvišlaičiu stogu. Pastato stogas neremontuojamas, nukrito didžioji dalis čerpių. Įėjimas į koplyčią vakariniame fasade, prieš įėjimą 6 pakopų, lenktos (pusapskritimio) formos laiptai. Šoniniuose fasaduose po du stačiakampius langus.²

¹ Kazys Marcinauskas, *Dviračiu po Žemaitiją*, Vilnius: Mintis, 1990, p. 128–129.

² Edmundas Mažrimas, *Tauragės rajono kultūros paveldas*, [Tauragė], 1992, mašinraštis, in: Tauragės rajono paminklo tvarkos tarnybos dokumentacijos archyvas, p. 21–22.

Durų ir jų staktų neišliko, likę langų rėmų karkasai, į juos dėjosi du rėmai, tai patvirtintų, jog languose buvę vitražai (vietos gyventojai pasakoja, kad koplyčios langai buvę su vitražais). Koplyčios vidus tinkuotas, dažytas. Koplyčios durys buvo medinės, šiuo metu neišlikusios.

Rūsysis ir jame įrengtos laidojimo kriptos sumūryti iš raudonų plytų, sienos buvusios tinkuotos, jos tuo pačiu yra ir koplyčios pamatai. Išlikęs rūsių betoninis perdengimas, pietrytiniame koplyčios kampe yra anga į rūšį. „Ši anga, vietos valdžios rūpesčiu, keletą kartų buvo užmūryta, bet vis piktavalių žmonių buvo išlaužiama“³ [2 a, b, c il.]. Į šiaurę ir pietus, už koplyčios perimetro, dviem aukštais ilgiu išsidriekusios kriptos, vienoje ir kitoje rūsių pusėje jų yra po 6. Kriptų angos arkinės (segmentinės), viena jų buvusi užmūryta, bet per Pirmąjį pasaulinį karą išplėsta. Greičiausiai šioje kriptoje ir buvo palaidoti Gaurės dvarininko B. Fišerio palaikai.

Koplyčios sienose įrengtos ventiliacinės angos, kurios iš kriptų ir rūsių išeina į priekinio fasado apačią ir galinio fasado viršų (nedidelės grotuotos angos). Beveik pusė rūsių erdvės užversta statybinėmis šiukšlėmis, tarp jų yra keletas kaulų ir karsto nuolaužų (apkaustų ir **furnitūros** likučiai).⁴

Koplyčios stogas dvišlaitis, gegninis, grebėstai ir gegnės medinės, dengtas čerpėmis (naujai perdengtas 1990 ir 1992 m.). Priekiniame fasade, virš frontono – kalvio darbo ornamentuotas ažūrinis kryžius. „Priekiniame ir galiniame fasade negilios nišos, jos suskaldo fasado plokštumas, suteikia joms lengvumo. Abiejų fasadų čiuokuriniai frontonai, profiliuoti, tai suteikia pastatui puošnumo.“⁵ Sienos įvairiose vietose stipriai įtrūkusios, taip pat stipriai suirę stogo karnizo elementai. Nuo atmosferinio poveikio daug kur nutrupėjo tinko sluoksnis, koplyčios laiptai apardyti augančios velėnos.

³ Lietuvos TSR Tauragės rajono gamtos, istorijos ir kultūros paminklų katalogas, II leidimas, Vilnius: Kultūros paveldo centro paveldosaugos biblioteka, 1984, p. 128.

⁴ Edmundas Mažrimas, *Tauragės rajono kultūros paveldas*, p. 21–22.

⁵ *Ibid.*

2. Interjero ir detalių fotografacija,
Lino Krūgelio nuotrauka, 2009

Photos of the interior and details,
2009

Pirmojo pasaulinio karo metais (1914), kai dvare buvo apsistoję kaizerinės Vokietijos kariškiai, Gaurės dvare kilo didelis gaisras. Jo metu sudegė rūmai, nukentėjo nemažai kitų dvaro pastatų⁶. Vokiečių kariškiai atsitraukdami iš šių vietovių ne tik sudegino dvarą, bet ir išplėšė koplyčią, kurioje buvo didžiulis kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra. Po Pirmojo pasaulinio karo perkeltas į Gaurės bažnyčią, o ten 1970 m. sudegė per bažnyčios gaisrą. Visą laikotarpį po Antrojo pasaulinio karo koplyčia toliau buvo niokojama ir apleista. Nuolat plėšiama ir neprižiūrima ji stipriai nukentėjo, jos būklė bloga. Labiausiai pastatas nukentėjo dėl kiauro stogo. 1990 m. jis buvo naujai perdengtas, bet greitai čerpės vėl buvo išdaužytos. Labiausiai nukentėjęs yra koplyčios priekinis fasadas, čia nukritęs tinkas, byra plytos. Tik 2010 m. buvo vėl uždengtas laikinas šiferio dangos stogas.

ŽINIOS APIE KOPLYČIOS STATYTOJUS

Kaip rašoma istoriniuose dokumentuose:

1522 m. karaliaus sekretorius Stanislovas Skopas Gaurės dvaro žemes nusipirko iš Andriaus ir Onos Skopaitės Dziegovičių. Iš Skopų dvaras perėjo Jurgiui Kaminskiui, 1674 m. Marijonai Kaminskytei ištekėjus už Bilevičiaus, dvaras atiteko šiai giminei. 1742 m. dvarą įsigijo Mirskiai, o 1796 m. Goštautai, nuo kurių 1813 m. atpirko Šemetos.⁷

1876 m. dvarą nupirko gydytojas Boleslovas Fišeris. Tada dvarui priklausė apie 1000 ha žemės.⁸

Dvare atostogaujant B. Fišeriui būdavo iškelta vėliava, tai reiškė: gydytojas Fišeris priima vietinius gyventojus gydyti veltui. Jis buvo Rusijos armijos gydytojas,

⁶ Danutė Ramonaitė, „Gaurė“, in: *Žemaičių žemė*, Vilnius: Regioninių kultūrinių iniciatyvų centras, 2010/04, p. 28–29.

⁷ *Tauragės enciklopedija (pirmasis sąsiuvinis)*, [Tauragė], 1992, p. 43.

⁸ Edmundas Mažrimas, *Medžiaga apie Tauragės rajoną*, [Tauragė], 1959, mašinraštis, in: Tauragės kultūros paveldo departamento skyrius, p. 11–12.

3. Gaurės dvaras gaisro metu, 1915, Gaurės muziejaus nuotrauka

Gaurė manor during a fire, 1915

išgarsėjo dėl bičiuliškų ryšių su caru Nikolajumi II. Buvęs dvaro tarnai savo prisiminimuose sutartinai minėdavo, kad gydytojas B. Fišeris pelnė caro prielankumą sėkmingai padėjęs pagimdyti carienei sūnų. Už ką neva gausiai buvo apdovanotas, gyveno Peterburge, vėliau Kaune pirkė namą, o Gaurėje – dvarą. B. Fišeriui labai patikusi Gaurės apylinkių gamta, būdamas subtilaus būdo šalimais dvaro ant aukšto Šešuvies upės kranto pastatė koplyčią. Joje buvo sumanęs įrengti šeimyninį mauzoliejų. Jis buvo religingas, siekė, kad koplyčioje būtų ir meldžiamasi.

B. Fišeris tragiškai žuvo Peterburge, jo kūnas buvo balzamuotas, papuoštas brangiais rūbais su aukso kardu cinkuotame karste. „Karstas iki Jurbarko buvo plukdomas Nemunu, o į Gaurę atvežtas arkliais ir palaidotas koplyčios rūsio kriptoje.“⁹ 1915 m. vokiečiai sudegino Gaurės dvaro pastatus [3 il.], išplėšė koplyčią. Bronius Kviklys rašė:

I-ojo pasaulinio karo metu vokiečių kareiviai surado Fišerio karstą, nuo lavono nudraskė auksinius dalykus ir

⁹ Edmundas Mažrimas, *Buvę Tauragės rajono dvarai*, [Tauragė], 1987, mašinraštis, in: TPT DC, p. 59–60.

4. Boleslovo Fišerio sūnus Jonas Fišeris, caro armijos kadetas, XX a. pr., nuotrauka iš Susan Atkinson asmeninio albumo

Bolesław Fiszer's son Jan Fiszer, a cadet of the tsarist army, early 20th c.

koplyčią paliko visiškai apleistą. Po karo Fišerio giminės velionio palaikus pervežė Kaunan ir ten palaidojo.¹⁰

Tai prieštarautų vietinių gyventojų pasakojimui: po pastarojo karo koplyčia toliau buvo draskoma, B. Fišerio palaikai ne kartą buvo išvilkti iš koplyčios rūšio, kuriame buvo palaidoti tik jo palaikai, ir perlaidoti nebuvo. „Tai pasitvirtino apžiūrint koplyčios rūšį, jame aptikta palaikų ir karsto liekanų, be to, viena iš dvylikos kriptų buvusi užmūryta.“¹¹ Vietinės apylinkės pastangomis rūšys buvo užmūrytas, tačiau toliau koplyčia buvo plėšiama, per laiką nyko pats pastatas.

Nuo 2010 m. šių eilučių autoriui ėmus rinkti informaciją apie dvarininkų Fišerių gyvenimą Gaurės dvare,

¹⁰ Bronius Kviklys, *Mūsų Lietuva: krašto istoriniai, geografiniai, etnografiniai bruožai*, Boston (Mass.): Lietuvių enciklopedijos I-kla, 1964–1968, t. 4, p. 156–157.

¹¹ Edmundas Mažrimas, *Tauragės rajono kultūros paveldas*, p. 21–22.

5. Žiedas su antspaudu, kuriame išgraviruotas Fišerių šeimos herbas, nuotrauka iš Susan Atkinson asmeninio albumo

Signet ring with the coat of arms of the Fiszer family

išryškėjo nemažai faktologinių neatitikimų. Darbas pirmiausia buvo pradėtas siekiant surinkti ir kiek įmanoma labiau susisteminti pasakojimus, rašytinius liudijimus apie Fišerių šeimos gyvenimą Gaurės dvare. Dėl duomenų ir pasakojimų fragmentiškumo ir kai kurių detalių nesuderinamumo buvo sunku chronologiškai susieti skirtingus liudijamus įvykius su atskiromis istorinėmis personalijomis. Pavyzdžiui, nemaža dalis gauriškių, kalbėdami apie koplyčios statytojus, iki šiol atsiminimuose mini tik žmogų vardu Jonas Fišeris ir visus pasakojamus įvykius sieja su šiuo vardu. Dėl tos pačios priežasties ir informacijos paieška per šį vardą nedavė apčiuopiamų rezultatų, Gaurės miestelio bibliotekoje sukauptuose senųjų gyventojų liudijimų mašinraščiuose apsiribota buvusių dvaro darbuotojų palikuonių perpasakotų istorijų apie Fišerių šeimą užrašytais pasakojimais. Tačiau daugiau išaiškėjo peržvelgus Vincento Juzumo knygą *Žemaičių vyskupijos istorija*, išverstą iš lenkiško rankraščio originalo, paskelbto 1899 metais. Šiame leidinyje minima, kad aprašomuoju laikotarpiu „Gaurės dvaras

priklauso Jo Didenybės [caro] dvaro slaptiesiems patarėjams Boleslovams Fišeriams¹². Įdomu pastebėti, kad B. Fišerio vardas Gaurės gyventojų prisiminimuose nebūdavo minimas. Didelę istorinių ir chronologinių žinių spragą apie Fišerių šeimą padėjo užpildyti surastas archyvinis dokumentas – žemės pardavimo aktas (šiuo metu saugomas Gaurės muziejuje), kuriame Jonas Fišeris, kaip dvaro teisėtas paveldėtojas, po motinos Katerinos Fišerienės mirties parduoda dvaro žemę kitam vietos gyventojui 1921 metais. Visa tai leido suprasti, kad Boleslovas ir Katerina Fišeriai buvo pirmieji Fišerių šeimos atstovai Gaurės dvare, tuo tarpu Jonas Fišeris, jų sūnus, dar kurį laiką valdė dvarą po tėvų mirties.

Identifikavus B. Fišerio vaidmenį Gaurės dvaro istorijoje, atsirado galimybė atsekti tolesnį Fišerių giminės likimą. 2014 m. koplyčios atkūrimo projekto iniciatoriams atlikus internetinę paiešką, buvo aptiktas Kanadoje gyvenančių Fišerių šeimos palikuonių kreipimasis į „Roots Web“ giminystės paieškų sistemą dėl B. Fišerio artimųjų suradimo Lietuvoje. Nors ši užklausa buvo suformuluota dar 2002 m., tačiau pagal kreipimesi nurodytą kontaktinį asmenį pavyko susisiekti su B. Fišerio proprovaikais. O 2015 m. gegužės mėnesį į Lietuvą aplankyti protėvių giminės atvyko B. Fišerio proproanūkė Susan Atkinson iš Otavos. Pokalbiai su ja padėjo geriau suprasti ir pažinti Fišerių šeimos likimą. Kaip paaiškėjo, įtakingi dvarininkai buvo priversti pasitraukti į Vakarus bijodami karo represijų, dėl ko daug laiko praleido Vokietijos pabėgėlių stovyklose, o vėliau dalis palikuonių emigravo už Atlanto. Nepaisant to, atvykusi S. Atkinson suteikė vertingų istorinių fotografijų [4 il.]: pavyzdžiui, pademonstruotas iki tol nematytas žiedas su Fišerių šeimos herbu [5 il.], skirtu dokumentams antspauduoti, taip pat iš asmeninio fotoarchyvo parodyta statulėlės iš dramblio kaulo fotografija, kurią anot S. Atkinson, caras padovanojo Fišerių šeimai. Visos šios relikvijos suteikia tvirtesnę pagrindą legendoms apie Fišerių šeimos statusą carinės Rusijos imperijos laikotarpiu.

¹² Vincentas Juzumas, *Žemaičių vyskupijos istorija (1819–1901)*, Varniai: Žemaičių vyskupystės muziejus, 2013, p. 743.

TOLESNĖS KOPLYČIOS ATKŪRIMO PERSPEKTYVOS

Istorinis ir architektūrinis Fišerių šeimos palikimas – koplyčia, atsižvelgiant į jos būklę ir istorinę reikšmę Gaurės miesteliui, privalo būti rekonstruota. Pirmiausia šiam pastatui reikalingas šeimininkas, juridinis valdytojas. Šiuo metu, žvelgiant iš formaliosios pusės, už šio objekto priežiūrą niekas nėra atsakingas, nes pastatas juridiskai yra neegzistuojantis. Netgi 2011 m. Gaurės miestelio bendruomenės pradėta koplyčios pripažinimo bešeimininkiu turtu procedūra siekiant objektą perimti bendruomenės žinion yra įstrigusi rajono valdžios institucijose. Pastatą būtina įforminti kaip vietinės reikšmės istorijos ir kultūros vertybę. Įtraukti jį į vietinį registrą ir pritaikyti šioms vertybėms taikomą apsaugos režimą.

Norint naujam gyvenimui prikelti šį pastatą, būtina numatyti aiškią jo tolesnio panaudojimo, pritaikymo visuomenės reikmėms viziją. Rasti naują funkcinę paskirtį. Architekto ir architektūrinių paminklų restauratorės Kimberly Kloch iš Jungtinių Amerikos Valstijų nuomone:

daug kam gali atrodyti, kad sakralaus pastato pritaikymas kitai funkcijai yra šventvagiškas. <...> Tačiau šie statiniai pastatyti naudojant techniką ir amato žinias, kurios šandien nebenaudojamos. Profaninę funkciją įgavę sakraliniai pastatai vis dar gali puikiai tarnauti kaip vizualinio tapatumo orientyrai. Todėl kartais apleisti pirminę funkciją tenka dėl galimybės išsaugoti statinio architektūrą.¹³

Iš tiesų architektūrinę vertę turinčių pastatų konversija realiame gyvenime techniniu požiūriu yra problemiška, ne kiekvienas tokio sumanymo autorius iš karto suvokia prisiimtą technologinę našą. „Nepaisant galimybės pakeisti pastato funkciją, atsiranda pavojus dėl to

¹³ Kimberly Kloch, „A House Rebuilt“, in: *The Institute for Sacred Architecture*, [interaktyvus], 2007, t. 13, [žiūrėta 2016-04-12], http://www.sacredarchitecture.org/articles/a_house_rebuilt/.

2 schema. Fišerių koplyčios pritaikymo galimybių idėjinis laukas pagal tris sritis: funkcija, menai, aplinka

Scheme 2. Ideas for the use of the Fiszer family chapel according to three areas: function, arts, environment

prarasti ir architektūrinį vientisumą“. Kaip pažymi K. Kloch, „šventovių pastatai dėl didelio mastelio, vertikalijų vidaus erdvių yra sunkiai pritaikomi daugeliui naujų funkcijų“¹⁴. Kaip pastebi architektūros istorikė Krupali Uplekar iš Romos:

architektai dažnai tarpusavyje nesutaria, ar tikslinga restauruoti (renovuoti) senus istorinius pastatus dėl itin didelių tokių projektų kaštų. Esama įvairių nuomonių šiuo klausimu, taip pat nėra bendros nuomonės ir dėl to, ar verta atkurti tikslią pirmykščio pastato kopiją, ar panaudoti klasikinį stilių ir sukurti šiuolaikiškus poreikius tenkinantį pastatą.¹⁵

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Krupali Uplekar, „The Reconstruction of Frauenkirche“, in: *The Institute for Sacred Architecture*, [interaktyvus], 2006, t. 11, [žiūrėta 2016-04-15], http://www.sacredarchitecture.org/articles/the_reconstruction_of_the_frauenkirche/.

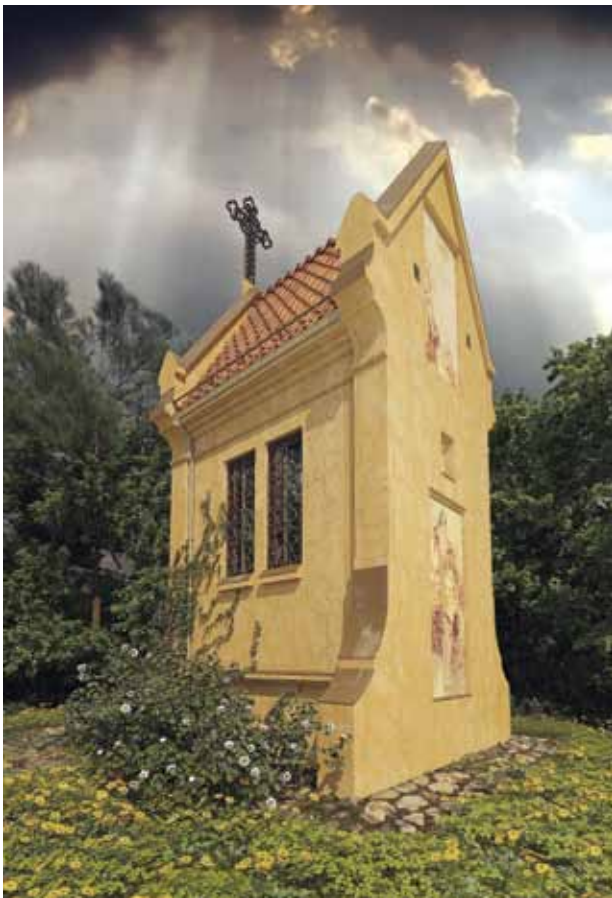
Todėl su analogiškais dilemomis susiduriama ir svarstant apie Fišerių koplyčios rekonstrukciją.

2010 m. architektas Linas Krūgelis Gaurės bendruomenei pristatė pirmąją šio sakralinio pastato viziją, kuri apėmė tris pritaikymo visuomenės reikmėms galimybių sritis: funkciją, meno integralumą, aplinkos sutvarkymo sprendinius. Šios trys sritys turėtų sudaryti bendrą harmoningą visumą [2 schema]. Pagal numatytą koncepciją Fišerių koplyčia turėtų tapti visuotiniu traukos centru, vieta, kurioje ramybės ir susikaupimo ieškantis žmogus galėtų rasti erdvę poilsiui ir kultūriniam pažinimui. Koplyčioje ketinama išryškinti sakralinę ir memorialinę funkcijas, tačiau visa tai perteikiant šiuolaikiniam žmogui suprantama ir aktualia menine kalba. Siekiama, kad tai taptų ne liūdesio, ne gedulo, kas iš dalies būdinga mauzoliejaus tipo koplyčioms, bet šviesios vilties ir kultūrinio bei dvasinio pažinimo vieta. Juolab kad Lietuvoje yra pavienių sėkmingų rekonstrukcijos arba konversijos analogų. Pavyzdžiui, Molėtų rajone, Giedraičiuose, esanti buvusių dvarininkų Didžiokų šeimos koplyčia-mauzoliejus jau ilgus dešimtmečius naudojama kultūrinėms reikmėms. Apie jos istoriją rašęs Vytautas Bagdonas pabrėžia, kad ši koplyčia kovų ir pokarių metais ne kartą buvo išniekinta, o sovietmečiu šiame statinyje savo dirbtuves buvo įsirengęs skulptorius Aloyzas Smilingis:

Čia pat buvo rengiami ir Dailės akademijos studentų plenerai. Šiandien šioje renovuotoje koplyčioje organizuojamos fotografų, tautodailininkų ir profesionalių menininkų darbų parodos, literatų kūrybos vakarai, kiti kultūriniai renginiai.¹⁶

Rekonstruojant Fišerių šeimos koplyčią, būtų atkuriamas jos pirminis architektūrinis pavidalas, atstatomos mūro konstrukcinės savybės, atkuriami dekoro ir fasadinės plastikos elementai [6, 7 il.]. Visuomenei pristatytame projekte akcentuojami ir medžiaginiai

¹⁶ Vytautas Bagdonas, „Atgimusi koplyčia“, in: *XXI amžius*, [interaktyvus], 2006, Nr. 39 (1439), [žiūrėta 2016-04-11], http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2006/05/24/gkras_01.html.

6. Koplyčios rekonstrukcijos projekto eksterjero vizualizacijos, pietvakarių vaizdas, Lino Krūgelio nuotrauka, 2010

Exterior visualisations of the chapel's reconstruction project, view from the south-west, 2010

konstrukciniai sprendiniai. Atkuriamam sunykusiam mūriui turi būti naudojama rišamojo skiedinio sudėtis analogiška autentiškai. Stogas uždengiamas kokybiškomis sezoniškumui atspariomis keraminėmis čerpėmis, kurių profilis būtų analogiškas autentiškoms čia buvusioms čerpėms. Stogas ir fasado plastiniai elementai turi būti aptaisomi skardos apvaisais ir latakais, apsaugant juos nuo kritulių poveikio. Fasada tinkuojami kalkinio pagrindo tinku, kurio sudėtis sutaptų su autentišku tinku, taip būtų užtikrinta apdailos ilgaamžiškumo ir kokybiškų medžiagų tarpusavio dermė. Fasada turi būti

7. Koplyčios rekonstrukcijos projekto eksterjero vizualizacijos, pietvakarių vaizdas, Lino Krūgelio nuotrauka, 2010

Exterior visualisations of the chapel's reconstruction project, view from the south-west, 2010

dažomi autentiška spalva, kuri būtų nustatyta polichrominiais tyrimais. Eskiziniame projekte taip pat siūloma išmontuoti koplyčios rūšio perdangą (kuri dažnai būdavo išlaužiama vandalų), tokiu būdu atveriant žiūrovui ekspozicinį vaizdą į kriptas ir sustiprinant koplyčios vertikalios erdvės efektingumą. Atsivėrusioje erdvėje būtų montuojama dekoratyvinio meno kompozicija sakraline tematika. Ši meninė kompozicija taptų pagrindine traukos šerdimi. Atvira erdvė leistų apsaugoti nuo vandalizmo kitas vidaus erdvės vertybes (vitražus, dangas ir kt.). Koplyčioje būtų įmontuotos ažūrinės durys, pro kurias

lankytojai stebėtų koplyčios vidaus erdvę į ją nepatekdami. Tokie sprendimai taikomi Vilniaus Kalvarijų koplyčiose. Visoje interjero erdvėje būtina numatyti deramą apšvietimą, kuris būtų adaptuotas eksponuojamoms vertybėms, objektams pabrėžti. Meniniu požiūriu koplyčios interjere derėtų tam tikras centrinis dekoratyvinis akcentas – skulptūra, dailės kūrinys arba baldas (pvz., apmąstymų krėslas, knygos stovas). Šiai erdvei taip pat galima suteikti religinio, galbūt ekumeninio pobūdžio funkciją, kur meninėmis priemonėmis sukurta sakrali atmosfera tarnautų lankytojų kontempliatyvumui sužadinti.

Plėtojant menų integralumo kryptį, rekonstruojamą koplyčią galėtų papuošti dailininkų vitražai, instaliacijos. Plastinėmis arba grafinėmis priemonėmis galėtų būti perteikti heraldiniai Fišerių šeimos atributai arba sakralūs krikščioniški simboliai. Kultūrinių renginių metu galima panaudoti medijos priemones – šviesos, garso instaliacijas.

Koplyčios aplinka turi didžiulį kraštovaizdinį potencialą, terasuotą jos kalną juosia vaizdingas Šešuvies upės vingis su smėlėtais krantais. Iš pietų pusės pakrantėje vinguriuoja sraunus miško upeliukas. Tinkamai prižiūrint teritoriją, ši vietovė kartu su renovuota koplyčia sukurtų vieną vaizdingiausių gamtos kampelių Tauragės rajone. Čia būtų galima rengti vestuvių apeigas ir fotosesijas, įvairius plenerus jauniems menininkams ir poezijos mėgėjams. Koplyčios apibendrinta meninė ir sakralinė visuma skatintų žmones čia atvykti ramiai pailsėti ir atsipalaiduoti. Kaip gerą pavyzdį galima paminėti Pagėgių seniūnijoje, Bitėnuose, įsikūrusį Martyno Jankaus muziejų, kur parko erdvėje sukurti žymių dailininkų lauko paveikslai. Šios teritorijos tinkamam funkcionavimui yra būtina suformuoti funkcionalų privažiavimą, kad lankytojams ir turistams vietovė būtų lengviau pasiekiamą. Tinkamas susisiekimasis yra svarbus teritorijos lankomumo ir populiarumo garantas.

APIBENDRINIMAI

Įvertinus Fišerių koplyčios pastato architektūrinį subtilumą, supančios gamtos išskirtinumą ir istorijos mįslingumą, norisi tikėti, kad anksčiau ar vėliau Gaurės miestelyje bus ryžtasi imtis šio objekto realių pritaikymo visuomenės reikmėms darbų. Juolab kad neseniai šiame miestelyje baigta statyti nauja Šv. Mykolo Arkangelo bažnyčia rodo, jog bendruomenė geba sutelkti jėgas bendriems, gerokai didesniems tikslams. Koplyčios projekto sprendiniai ir idėjos gali būti tobulinamos ir plėtojamos toliau, tačiau turi būti pareikšta pačių vietos gyventojų ir savivaldos atstovų valia. Svarbu, kad naujam gyvenimui prikelta koplyčia taptų ir daugeliui mažai žinomos dvarininkų Fišerių šeimos atminimo ženklu. Tai svarus indėlis ne tik į krašto, bet ir į valstybės istorinę atmintį.

Gauta 2016 09 15

ŠALTINIAI

- Mažrimas Edmundas, *Medžiaga apie Tauragės rajoną*, [Tauragė], 1959, mašinraštis, in: Tauragės kultūros paveldo departamento skyrius, p. 11–12.
- Mažrimas Edmundas, *Tauragės rajono kultūros paveldas*, [Tauragė], 1992, mašinraštis, in: Tauragės rajono paminklotvarkos tarnybos dokumentacijos archyvas (toliau – TPT DC), p. 21–22.
- Mažrimas Edmundas, *Buvę Tauragės rajono dvarai*, [Tauragė], 1987, mašinraštis, in: TPT DC, p. 59–60.

LITERATŪRA

- Juzumas Vincentas, *Žemaičių vyskupijos istorija (1819–1901)*, Varniai: Žemaičių vyskupystės muziejus, 2013, p. 743.
- Kviklys Bronius, *Mūsų Lietuva: krašto istoriniai, geografiniai, etnografiniai bruožai*, Boston (Mass.): Lietuvių enciklopedijos l-kla, 1964–1968, t. 4, p. 156–157.
- Lietuvos TSR Tauragės rajono gamtos, istorijos ir kultūros paminklų katalogas, II leidimas, Vilnius: Kultūros paveldo centro paveldosaugos biblioteka, 1984, p. 128.
- Marcinauskas Kazys, *Dviračiu po Žemaitiją*, Vilnius: Mintis, 1990, p. 128–129.
- Tauragės enciklopedija (pirmasis sąsiuvinis)*, [Tauragė], 1992, p. 43.
- Ramonaitė Danutė, „Gaurė“, in: *Žemaičių žemė*, Vilnius: Regioninių kultūrinių iniciatyvų centras, 2010/04, p. 28–29.

INTERNETINĖS PRIEIGOS

- Bagdonas Vytautas, „Atgimusi koplyčia“, in: *XXI amžius*, [interaktyvus], 2006, Nr. 39 (1439), [žiūrėta 2016-04-11], http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2006/05/24/gkras_01.html.
- Kloch Kimberly, „A House Rebuilt“, in: *The Institute for Sacred Architecture*, [interaktyvus], 2007, t. 13, [žiūrėta 2016-04-12], http://www.sacredarchitecture.org/articles/a_house_rebuilt/.
- Uplekar Krupali, „The Reconstruction of Frauenkirche“, in: *The Institute for Sacred Architecture*, [interaktyvus], 2006, t. 11, [žiūrėta 2016-04-15], http://www.sacredarchitecture.org/articles/the_reconstruction_of_the_frauenkirche/.

THE FISZER FAMILY CHAPEL IN GAURĖ: THE PROSPECTS OF SURVIVAL AND RESTORATION

Linas Krūgelis

KEYWORDS: sacral architecture, conversion of chapels, architectural heritage.

SUMMARY

A look at the sacral heritage of the Lithuanian provinces reveals the problems of the deteriorating condition of abandoned chapels, mostly from the period of Historicism. If the larger sacral objects of various periods – churches and monasteries – can survive thanks to the efforts taken by the state, the same cannot be said about local chapels, above all private chapels built in the former manor estates. Hypothetically we could assert that the deterioration of these objects is probably a result not only of the lack of means, but also of the absence of a strategic vision, ideological and practical guidelines of the functional shape in which these buildings could be revived. It would be useful to analyse the possibilities of rational solutions to deal with this situation.

A chapel-mausoleum of the neo-romanticist style in the town of Gaurė, Tauragė district, has been chosen as the basis for research. This sacral object is presented as a witness of still unknown facts in the history of Lithuania, and architectural research is combined with the newly emerging historical facts or even legends. The basic flaws in the building's maintenance, the consequences of neglect and the necessary urgent solutions are indicated. Alongside, the possibilities and means of reviving this building and adapting it for new purposes are discussed.